

Dvojromán Byt Jany Šrámkové a Jana Němce: akt psaní v kontextu soudobé literatury

Andrea Králíková

FF UK v Praze, andrea.kralikova@ff.cuni.cz

Abstrakt

Článek reflektuje „dvojromán“ Byt (2025) od Jany Šrámkové a Jana Němce. Soustředí se nejprve na zasazení obou autorů do kontextu současné české literatury, následně se zabývá jejich společným románem jako projektem a literární událostí, poukazuje na palindromickou strukturu románu, akcentuje roli čtenáře jako interpreta, při analýze textu se snaží poukázat zejména na odlišné perspektivy obou vypravěčů.

Klíčová slova: Jana Šrámková (1982), Jan Němec (1981), dvojromán Byt, kontext současné české literatury, palindrom, akt tvorby, literární komunikace, vypravěčské perspektivy

The double novel Byt by Jana Šrámková and Jan Němec: the act of writing in the context of contemporary literature

Abstract

The article examines the “double novel” *Byt* (2025) by Jana Šrámková and Jan Němec. It situates both authors within the context of contemporary Czech literature, then examines their joint novel as a project and a literary event, highlights the novel’s palindromic

structure, emphasizes the reader's role as the interpreter, and, in analyzing the text, seeks to draw attention particularly to the different perspectives of the two narrators.

Keywords: Jana Šrámková (1982), Jan Němec (1981), the novel *Byt*, contemporary Czech literature, palindrome, authorship, literary communication, narrative perspectives, literary manifesto

Zdá se, že současná česká literatura potřebuje pro svůj mediální život senzace, knihy – události, které mají určitý performativní charakter, které lze dobře propagovat, a podstatné jsou pro ně rozličné mimotextové okolnosti, nikoli pouze text sám. Jedním z takových případů je i „dvojromán“ Jany Šrámkové a Jana Němce, společný literární projekt dvou autorů, z nichž každý píše jednu souvislou část. Autoři společně předesílali: *Chtěli jsme napsat knížku spolu. Protože to už dlouho nikdo neudělal. Abychom zjistili, jaké to je, když odlišné perspektivy postav nesimuluje jeden autor. A taky jsme chtěli dát čtenáři možnost číst román ze dvou stran, a tak rozhodnout, jak začne a jak skončí.*¹

Vydání tohoto románu provázela silná propagace. Autoři román aktivně představovali na festivalech jako *Měsíc autorského čtení* (MAČ 2025) nebo *Letní filmová škola* v Uherském Hradišti, což posílilo jeho obecnou známost v kulturním prostoru. Protože Jana Šrámková i Jan Němec mají v soudobém literárním provozu vybudované jméno², dělá se tato propagace jistě o to snáze.

Psaní je osamocený vysoce individuální tvůrčí akt, možná ho někdy chápeme jako více spontánní, než tomu skutečně je, tímto kooperativním principem však staví Němec a Šrámková otázku autorství do jiného světla. Autoři také svým gestem dávají značnou zodpovědnost čtenáři. Čtenář se musí rozhodnout, z které perspektivy tento „dvojhlásý“ román bude číst, ze které strany knihu v grafické úpravě Martina Peciny, vydanou nakladatelstvím *Host*, otevře. Autoři sugerují, že čtenářovo rozhodnutí může ovlivnit konkrétní vyznění textu i jeho následnou interpretaci. Autorství, role a moc čtenáře jsou tématy provázející tuto prózu a lze na nich produktivně a srozumitelnou formou ilustrovat problém literární komunikace (otázky tvůrčího procesu, otázky po způsobu čtení) ve výuce literatury.

Než se blíže dostanu k textu tohoto „dvojhlásého“ románu, v krátkosti představím pozici těchto autorů v současném literárním kontextu. Jana Šrámková (1982) a Jan Němec (1981) reprezentují spisovatele střední generace čtyřicátníků, jež již minimálně desetiletí tvoří jádro současné české literatury. Ve vztahu k pojetí literárních dějin a současné literatury ve výuce to však nejsou autoři, o nichž by byla přirozeně řeč na střední škole. Ačkoli jde o generaci střední, perspektivou učebnic či výuky literatury, pokud se do nich vůbec dostali, jde stále o autory mladé, neřkuli nováčky. Jejich vliv na soudobý

---

¹ Informace ke knize z nakladatelského webu: <https://www.hostbrno.cz/byt/>.

² Oba autoři jsou činní v literárním a kulturním provozu, Jana Šrámková je oceňovanou autorkou knih pro děti (*Fánek hvězdoplavec*) a scénářů k animovaným filmům (*Tonda, Slávka a kouzelné světlo*), Jan Němec působí od roku 2022 jako šéfredaktor časopisu *Host*.

literární prostor je však patrný, z tohoto sledování jen vyplývá, jak nám chybí dějiny současné literatury, které by případně mohli pedagogové použít pro argumentaci svého výběru autorů a textů do literární výuky.

Na konci roku 2013 uveřejnili Jan Němec, Jana Šrámková a Jana Myšková *Dvanáct odstavců o próze*³, jednalo se o manifest literátů v reakci na způsob reflexe literatury a politizaci tehdejších literárních polemik. Vymezovali se např. k (ne)možnosti napsat velký román ve fragmentarizované době, k osobnosti literátů a literátek, k problému angažované literatury, k žánrové literatuře tehdy majoritně zastoupené severskou krimi, ke způsobu reflexe literatury atd.⁴ Toto prohlášení ve druhém desetiletí milénia vzbudilo ohlas i další diskuse o směřování literatury.

Jan Němec měl v roce 2013 za sebou vydání románu *Dějiny světla* o Františku Drtikolovi, za který obdržel Cenu Evropské unie za literaturu, Janě Šrámkové v témže roce vyšla próza *Zázemí*. Šrámková se se svým debutem *Hruškadóttir* (2008) zařadila po bok autorů, v jejichž textech zahrála značnou roli určitá cizí kultura nebo podnikli výpravy do exotiky, což je tematizováno jako jeden z rysů české literatury po roce 2000. Jan Němec pak *Možnostmi milostného románu* (2019) navázal na psaní Karla Ove Knausgarda, k jehož českému překladu hexalogie *Můj boj* napsal doslov, a tím se podílel na dalším zviditelnění autofikčního žánru v kontextu české literatury.

Román jako palindrom: „text běžící pozpátku“

Román Byt koncepčně pracuje s metaforou palindromu, na obecné rovině jej lze číst jak z jedné, tak z druhé strany, tato čtení ovšem nejsou totožná. Střídání stran: Čtenář může začít kteroukoli z linek; volba prvního vyprávění pak může ovlivnit vnímání toho druhého – budování sympatií k jedné postavě často vede ke kritičtějšímu pohledu na tu druhou. Četla jsem od linie Daniela – a kritičtěji jsem vnímala Daniela, více otevřena jsem byla Zuzaninu pohledu. Ten se mi zdál jako otevřenější a autentičtější.

Z hlediska vnitřní struktury textu tvoří palindrom konkrétní prvek: Próza je tvořena party dvou vypravěčů, kteří si vzájemně nechávají v bytě vzkazy formou palindromu, perspektivu Daniela Zacha píše Jan Němec, z pozice vypravěčky Zuzany Laně mluví Jana Šrámková. Tyto dva odlišné vypravěče (Daniel je spíše racionální a analyzující typ, Zuzana inklinuje více k emotivnímu a intuitivnímu vnímání skutečnosti) spojí prostor

³ *Dvanáct odstavců o próze* (15. 12. 2013, *Respekt*), dostupné online zde: <https://www.respekt.cz/tydenik/2013/51/literarni-dilo-nechapeme-jako-politickou-tribunu>

⁴ 1. *Velký román: Nesdílíme volání části kritické obce po tzv. velkém románu. Víme, že román sám o sobě je existenciální výzva a velkým ho může učinit jen okolnost. Právě ta se však změnila natolik, že velký román učinila prakticky nemožným. Prostor díla už není v první řadě ani teologický, ani filozofický, ani sociální. Kdo uvěří spisovateli, který bude věštit z odrazů ve výkladech nákupního centra? Jak oslovit jediným textem společnost, která se neshodne ani na jedině modlitbě? (...)*

2. *Osobnost: Podobně jako se nepřipojujeme k anachronickému volání po velkém románu, nesdílíme ani touhu po velké autorské či kritické osobnosti. Jaké odvětví má dnes tak výrazné představitele, že jejich názor platí jako normativ, nebo se s ním alespoň každý musí vyrovnat?*

společného bytu v Táboře, Daniel jej obývá přes víkend, Zuzana se svým malým synem přes týden. Byt jako prostor sice sdílejí, ale ze začátku se v něm vůbec nepotkávají, vedou spolu jen komunikaci pomocí vzkazů, na jejichž zadní straně si píšou palindromy.

Danielova vyprávěcí linie je ovlivněna umíráním a smrtí otce. Vztah s otcem je základní osa, na které je postava Daniela utvářena.

„Otec celej život – aspoň ten můj – tvrdil, že muž si a) bere, co chce, b) dokáže si to zařídit. To byla jeho filozofie selfmademana – kterýho ve skutečnosti udělala hlavně doba. Zatímco o mně si od určitý chvíle myslel, že beru za vděk tím, co zbylo, a zařídit si nedokážu nic. Měl o mě starost, v tom lepším případě, v tom horším mnou pohrdal“ (Němec, 2025, s. 11).

Postavu otce lze číst i jako studii dravého člověka, který dokázal vytěžit mnoho z chaosu 90. let. Tento aspekt považuji v Danielově vyprávěčském partu za nejlépe zvládnutý.

„Lidi měří úspěch tím, v čem sami vynikají, a otec nebyl jinej. Do roku 1989 pracoval jako regionální novinář, ale pak se mu zatočila hlava. (...) Bylo mu něco málo přes čtyřicet, stihl to na poslední chvíli. Kdo se zkraje devadesátek adaptoval rychleji, získal konkurenční výhodu, jak se tehdy říkávalo, a můj otec na ten krátký čas skutečně patřil mezi vítěze evoluce. Spíš než revoluce, té se neúčastnil“ (Němec, 2025, s. 12).

Podstatné pro utváření Danielovy osobnosti je vymezení sebe samotného vůči otci. „Pouze inteligentní lidi se podle mě děsí toho, že by jejich děti mohly být jako oni. Z toho můj otec strach rozhodně neměl. Nějakou dobu si přál, abych byl jako on, pak pochopil, že na to nemám, a víceméně si zase hleděl svýho“ (Němec, 2025, s. 11).

Vztah s otcem v Němcově podání není přirozeným vyústěním otcovství a synovství, je to něco, co si musí syn od otce zasloužit: „Asi dva měsíce před smrtí se mi otec v jedny výměně názorů svěřil, že jeho láska tu vždycky byla. To jenom já si ji nevzal. Proč by mi ji dával? Jestliže je láska to nejcennější, nemůže se přece rozdávat jen tak, vysvětloval“ (Němec, 2025, s. 13).

„Jeho logika byla vždycky zničující. Pokud jsem chtěl být milován, dodal, musel jsem si to zasloužit. Pokud jsem chtěl být milován, měl jsem si to u něj nějak zařídit. To byla jeho zpověď. Není snadný tohle nějak přerámovat“ (Němec, 2025, s. 14).

Zuzana přichází do bytu jako nájemnice poté, co odešla od partnera a potýká se s finanční i existenční nejistotou. Šrámková do textu vnáší jemnější psychologii, důraz na detail a emocionální prožívání prostoru. Vyprávěcí styl Šrámkové je tělesný, emocionálně nabitý. „Když máš pocit, že ti nic nepatří, že na tebe nezbyl na světě žádné kus koláč, roztáhni spacák pod hvězdama, najednou ti patří celej svět. Ještě že nemám v ruce kytaru, vydělala jsem se. Normálně by ze mě byl Honza Nedvěd. Představuju si Beátu, jak nám je o pár let míň a šíleně se tomu smějeme“ (Šrámková, 2025, s. 15).

Mnohdy vyvolává dojem osudovosti a spontaneity:

„Z jakého záhadného důvodu pořád doufám, že věci vždy nějak dopadnou, že to na konec všechno půjde. Kde se v úzkostném člověku jako já bere někde u dna ten slabý

vír bytostné důvěry, že se to aspoň u zásadních věcí musí nakonec podařit. Co všechno ještě musím v životě uvidět, aby to mátožné víření ustalo?“ (Šrámková, 2025, s. 6)

Postava Zuzany si zvědomuje svou identitu skrze odchod od partnera:

„Dokážu stát názorově jinde než muž, se kterým žiju. Úplně jinde. Můžu ho milovat, protože jeho jinakost plně respektuju. My liberálové dokážeme leccos, je to věc cti a taky vcelku rajc. V harmonické symbióze můžu sdílet prostor i s jeho matkou, neohrožuje mě, protože mě od ní vnitřně oddělují celé eony. Jenže Felix?“ (Šrámková, 2025, s. 11)

Celým románem prostupuje téma vztahu rodičů a dětí, Daniel, který děti nemá, vymezuje svou osobnost ve vztahu se svým otcem. Na Zuzanu je naopak ukazováno mateřství, kontrast mateřství a synovství, tematizuje se hranice mezi matkou a dítětem, její křehkost a prostupnost. „Tehdy v obýváku na mě z koruny třešně šlehla jediná otázka: co když bude jako on, co uděláš? Taky žasnu, že mě to nenapadlo dřív. Příliš dlouho jsem o dítěti uvažovala jako o součásti sebe samé. A sobě jsem věřila, svému rozhodnutí, světonázoru, charakteru, své hlavě a svému tělu. Jenže ono z toho těla už vyšlo, odrůstalo ze mě pryč a já nad vším ztrácela kontrolu. Co když bude Felix jednou jako Radek? Bolelo to jak vyrvaná vnitřnost“ (Šrámková, 2025, s. 11).

Spojnicí mezi oběma vypravěči je otec Daniela, Zuzana jej vnímá zcela jinak než jeho syn. Daniel s racionalizující distancí, Zuzana naopak zcela bez ní.

„Noci, kdy budu sedět uprostřed staré vily na opěrci křesla, s hlavou cizího otce v náručí. Kdy se budu třást a poslouchat, jak se vytrácí těžký dech a s ním moje poslední nové jistoty. Můry noci, ve které přijdu definitivně o všechno. Nebo právě naopak“ (Šrámková, 2025, s. 13).

Název románu evokuje prostor, představa vnitřního obývaného intimního prostředí je pro čtení textu klíčová. Je vytvářen kontrast mezi prostředím bytu a vily, kde umírá Danielův otec. Ostatní místa (Tábor, Praha, kavárna v Táboře), ačkoli jsou dost přesně lokalizována, nenesou z mého pohledu tak podstatné významy jako tyto vnitřní obývané prostory, které reprezentují možnosti pro vytváření domova.

Několik poznámek k dosavadnímu kritickému přijetí románu

Začátkem roku 2026 byly vyhlášeny nominace na *Cenu literární kritiky* (na současné literární scéně nová cena, kterou od roku 2025 vyhláší literární časopis A2, Host a Tvar, jejím cílem je znovu/opětovně zviditelnit literární kritiku), próza *Byt* se v nich neobjevila.

Erik Gilk ve své recenzi v A2 tvrdí, že román *Byt* je jen „gesto, které nevyšlo“. (*Ve chvíli, kdy si uvědomíme, že obě novely by mohly fungovat zcela samostatně, aniž by podstata jedné z nich byla jakkoliv ochuzena, přestává nápad „románu ve dvou“ dávat smysl. Ve skutečnosti před sebou máme dvě paralelní prózy, které spolu ve výsledku příliš nekomunikují“*; A2, 10/2025).

Dosavadní recepcce románu není příliš přívětivá, možná do hodnocení románu vstupuje fakt, že román provází aura literární činnosti jako projektu. Zda to bude rysem literatury 20. let 21. století, kterým se bude odlišovat od národní představy tvůrčího aktu jako utrpení, to ukáže teprve čas.